

LOGBOEK CHEMOURS

Voor : College B&W en Gemeenteraad

Van : Visser-Schlieker

Datum : 14 juni 2017

Betreft : activiteitenoverzicht

Conform toezegging aan de gemeenteraad van 12 april 2016 doe ik u hierbij een periodiek overzicht toekomen van de activiteiten rondom het dossier Chemours/DuPont. De afgelopen periode is veel gepasseerd, daarom een uitgebreide logboek.

Periode 24 maart 2017 – 23 mei 2017

1. Op **21 april 2017** is een persbericht verstuurd waarin het college het besluit van de provincie Zuid-Holland waardeert om **de vergunning voor lozing van GenX-stoffen verder naar beneden bij te stellen**. OASEN en Chemours zijn in beroep gegaan tegen het besluit. Op 26 juni 2017 is er een ingelaste commissievergadering van Provinciale Staten hierover.

Op **6 juni 2017** heeft het college besloten om **niet in beroep** te gaan tegen de ambtshalve wijziging door de provincie Zuid-Holland. Wel heeft de gemeente zich **gemeld als belanghebbende** om wanneer noodzakelijk actief deel te nemen in deze beroepszaak. Zie bijlage 1.

Voor de volledigheid, we hebben in het laatste persbericht over de ambtshalve wijziging duidelijk gemaakt dat Sliedrecht geen onderscheid maakt tussen emissie naar water of lucht. En daarbij (nogmaals) aangegeven dat Sliedrechts drinkwater uit andere waterwinputten komt en dus géén GenX-stoffen bevat.

2. In mijn reactie op het bericht van Chemours over de test met de **proefinstallatie om FRD903 uit het afvalwater te zuiveren**, heb ik mijn twijfels uitgesproken over de slagingskans. Ons is door de directie van Chemours bericht dat zij ruime kennis en ervaring hebben met deze filtratietechniek en de toepassing daarvan. Chemours geeft aan dat in de afgelopen periode de beschikbare kennis verzameld en een mogelijk geschikte oplossing gevonden is. De proefopstelling kan voor de zomer op de volledige afvalwaterstroom van Chemours toegepast worden. Als college zullen we de ontwikkeling nauwlettend volgen. Blijkbaar is de techniek al lang bekend, maar is de toepassing niet eerder overwogen omdat aan de lozingsnormen voldaan wordt.
3. Op **11 mei 2017** zijn de uitkomsten van het **steekproef- en literatuuronderzoek PFOA** door het RIVM gepubliceerd. Positief is dat de uitkomsten de modelberekeningen van het RIVM bevestigen. Jammer is dat ondanks de gedegen onderzoeken bewoners niet meer zekerheid krijgen over de mogelijke gezondheidseffecten van PFOA. Het is goed dat nu ook de huisartsen meer betrokken worden om een juiste diagnose te bespoedigen. Alleen betreur ik dat de inwoners in het verleden niet beschermd zijn geweest. We moeten leren van het verleden. Het sterkt mij in onze strijd tegen de emissie van gevaarlijke stoffen waaraan bewoners blootgesteld kunnen worden, zoals de GenX-stoffen.

Met de uitkomsten zijn er een drietal aanbevelingen gedaan door het RIVM. Het college ondersteunt deze aanbevelingen. Kort nog een enkele opmerking over de aanbeveling voor **'Aanvullend blootstellingsonderzoek onder deelnemers met hogere PFOA bloedconcentraties'**. Op vrijdag 19 mei jl. hebben de 18 personen die hiervoor in aanmerking komen een uitnodiging ontvangen om hieraan deel te nemen. Ik hoop dat dit aanvullend onderzoek een verklaring geeft voor de hogere bloedserumwaarde.

4. Op **17 mei 2017** heb ik het **plenaire debat van de Tweede Kamer** over DuPont/Chemours bijgewoond. Naar mijn mening heeft staatsecretaris Dijkema op goede wijze duidelijk gemaakt dat de Rijksoverheid haar rol als stelselverantwoordelijke neemt. Mijn hoop is dat ook het toekomstige kabinet deze lijn vasthoudt. Bij de stemming over de moties (23 mei 2017) is de motie over vergoeding van een bloedtest aangenomen. Het ministerie heeft contact opgenomen met de gemeenten om te komen tot een uitvoeringsregeling. Ik zal hier mijn medewerking aan verlenen. Mijn inzet is dat de mogelijkheid ontstaat om degenen met een te hoge bloedserumwaarden binnen een periode van enkele jaren nogmaals te laten testen. Hierdoor kan worden gecheckt dat de waarde daadwerkelijk is gedaald.
5. In **opdracht van de gemeente Dordrecht heeft het RIVM risicogrenswaarden voor perfluorooctaanzuur (PFOA) in grond en grondwater** afgeleid. Daarbij wordt onderscheid gemaakt in het soort gebruik van de grond. Dit rapport is op **23 mei 2017** naar buiten gebracht.

Op **23 mei 2017** heeft de provincie Zuid-Holland het **rapport 'Luchtdepositie onderzoek PFOA en HFPO-DA (GenX) Dordrecht en omgeving'** verzonden naar Provinciale Staten. Dit is een onderzoek naar de invloed van luchtmissies op de kwaliteit van grond en grondwater. Op 26 juni 2017 is er een ingelaste commissievergadering van Provinciale Staten over de informatie van Chemours.

Bij de documenten van de provincie Zuid-Holland is een Landelijke Rapportage Grondwaterkwaliteit 2015-2016 vermeld. Echter het document is te groot voor verzending. Daarom verwijs ik u naar de link naar het Staten Informatiesysteem: https://staten.zuid-holland.nl/Stukken/Ingekomen_stukken?dateformat=dd-MM-yyyy&datefrom=22-05-2017&datetill=28-05-2017&sis_algemeen_afdeling=commissie_venm

Het college heeft nog geen standpunt kunnen innemen. De rapporten geven aan dat luchtverontreinigende stoffen op de grond zijn terechtgekomen (PFOA en GenX) en nog terecht komen (GenX). Met name in het grondwater is dat goed terug te zien. De uitkomsten liggen ruim onder de risicogrenswaarden voor het gebruik van wonen met (moes)tuin. Zover nu bekend is er geen probleem om je moestuin te gebruiken. Dit is geruststellend. Wel is op vier plaatsen binnen de door het RIVM gemodelleerde emissiecontour de risicogrenswaarde voor de functie drinkwater uit grondwater overschreden. Het direct en langdurig gebruik van 2 liter onbehandeld grondwater als drinkwater per persoon is echter onwaarschijnlijk geacht. Zover ons bekend wordt in Sliedrecht geen gebruik gemaakt van privé-waterputten.

6. Op **29 mei 2017** vond de door de gezamenlijke gemeenten georganiseerde **informatie-bijeenkomst over de uitkomsten van het steekproef- en literatuuronderzoek PFOA** plaats. Er waren zo'n 85 aanwezigen. De presentatie van het RIVM is bijgevoegd. Tijdens deze avond heeft iedereen zijn of haar vragen kunnen stellen aan het RIVM of de professionals van RIVM, Omgevingsdienst OZHZ en de Dienst Gezondheid & Jeugd (GGD). Ongeveer 15 extra gesprekken zijn met de Dienst Gezondheid & Jeugd (GGD) gevoerd.
7. Op **31 mei 2017** zijn burgemeester Van Hemmen en ik aanwezig geweest bij de door de gemeenten H-I-Ambacht georganiseerde **bestuurderbijeenkomst over GenX in water**. Tijdens deze bijeenkomst heeft de directeur van OASEN op duidelijke wijze aangegeven waarom zij inzetten op het voorkomen van lozing van afvalwater. Chemours heeft herhaald dat de proefinstallatie hiervoor bedoeld is.
8. **De afgelopen periode is naar u toegezonden:**
(Gelet op de hoeveelheid is een korte toelichting bijgevoegd.)
 - a. Lid GS brief Vermeulen-Janssen Informatie over aanscherping omgevingsvergunning Chemours gecorrigeerde versie.
Toelichting: In deze aanbiedingsbrief wordt de verdere aanscherping omgevingsvergunning aangekondigd. Met deze ambtshalve wijziging verlaagt de provincie de vergunde indirecte lozing naar het water tot een niveau waarmee de drinkwaterbedrijven op basis van de nu afgegeven norm veilig water kunnen blijven onttrekken voor de openbare drinkwatervoorziening. Ook de vergunde emissie naar de lucht wordt met dit besluit ingeperkt.

Zie ook Chemours aankondiging dd. 6-6-17

- b. Chemours Mediaverklaring GenX installatie water
Zie punt 2 van dit logboek.
- c. Kamerbrief aanbieding diverse onderzoeken rond de bedrijven DuPont en Chemours
Inclusief:
 - 170511_2017-0077 PFOA verificatie
 - 170511_2017-0086 PFOA literatuur
 - 170511_2017-0101 PFOA duidingsdocument
 - Persbericht Provincie Zuid-Holland: Uitkomst steekproef omwonenden Chemours bevestigt modelberekeningen RIVM

Toelichting: Voor de toegezegde onderzoeken over de literatuurevaluatie en de steekproef zijn nieuwe rapporten beschikbaar gesteld door het RIVM. De conclusie die het RIVM in 2016 trok, wordt bevestigd. Uit de gedane steekproef blijkt dat de gemeten PFOA-waarden in het bloed van omwonenden van DuPont/Chemours goed overeenkomen met de waarden die in het RIVM-rapport van maart 2016 berekend waren. Met de kennis van nu blijkt dat de blootstelling in het verleden te hoog is geweest. Mensen kunnen daar negatieve effecten van hebben ondervonden.

Het RIVM geeft daarnaast aan dat er nog steeds wetenschappelijke discussie is over wat nu een veilig niveau van blootstelling is. Op dit moment wordt door de Europese Autoriteit voor Voedselveiligheid (EFSA) een evaluatie uitgevoerd naar de gezondheidkundige grenswaarde voor PFOA. De resultaten hiervan worden over ongeveer een jaar verwacht.

Het RIVM doet 3 aanbevelingen die door de staatsecretaris zijn overgenomen, te weten:

- *Het informeren van huisartsen/specialisten/ verloskundigen;*
- *Het op de hoogte blijven van de wetenschappelijke ontwikkelingen;*
- *Het doen van aanvullend onderzoek om hogere PFOA-waarden te kunnen verklaren.*

In de brief wordt ook stilgestaan bij PFOA in drinkwater en gezondheidseffecten GenX-stoffen. Kort samengevat is de conclusie van deze onderzoeken dat de concentratie PFOA in drinkwater wel verhoogd is geweest, maar dat hierdoor op geen enkel moment bij mensen de huidige gezondheidkundige grenswaarde overschreden is en er dus geen sprake is geweest van een risico voor de volksgezondheid.

Voor de blootstelling via lucht aan GenX-stoffen concludeert het RIVM dat naar verwachting het niveau van blootstelling aan deze stoffen geen risico voor de gezondheid van omwonenden met zich meebrengt. Voor een definitieve conclusie bleken aanvullende gegevens nodig. Een Europese evaluatie loopt tot maart 2018.

- d. DG&J Brief een B W Dordrecht-Sliedrecht-Papendrecht – PFOA
Toelichting: Hierin geeft de Dienst Gezondheid & Jeugd haar visie op de conclusies en aanbevelingen van het RIVM. Kortweg is onderschrijft deze dienst de conclusies en adviezen van het RIVM. Het college onderschrijft het nu ingenomen standpunt dat kennis over PFOA in de medische sector van belang is om een juiste diagnose te bespoedigen.
- e. Rapport luchtdepositie PFOA en GenX mei 2017
- f. Briefrapport Risicogrenzen PFOA voor grond en grondwater – RIVM
Zie punt 5 van dit logboek en de bijlage.
- g. MOTIE VAN DE LEDEN VAN EIJS EN KRÖGER inzake bloedonderzoek
Zie punt 4 van dit logboek en de bijlage.
- h. Persbericht Aankondiging informatiebijeenkomst 29 mei rapporten RIVM
bijlage - Brief informatiebijeenkomst RIVM onderzoek Chemours
Zie punt 6 van dit logboek en de bijlage.

Resultaten rapporten 'Risicogrenzen PFOA voor grond en grondwater van het RIVM' en 'Luchtdepositie PFOA en GenX'

Afleiding risicogrenzen PFOA

In opdracht van de gemeente Dordrecht heeft het RIVM risicogrenswaarden voor perfluorooctaan zuur (PFOA) in grond en grondwater afgeleid. De gemeente kan hiermee bepalen of de kwaliteit van de grond en het grondwater een risico vormt voor mens en milieu, en of maatregelen nodig zijn.

In het rapport zijn lokale risicogrenzen afgeleid voor grond en grondwater volgens de interventiewaardenmethodiek. In deze aanpak wordt rekening gehouden met blootstelling van mens en milieu vanuit grond en grondwater. Daarnaast zijn locatiespecifieke of bodemgebruik-specifieke risicogrenzen afgeleid voor grond en grondwater voor verschillende bodemgebruiksvormen. Deze zijn toegespitst op de bestemming wonen en industrie, rekening houdend met de relevante blootstellingsroutes. De gemeente kan de afgeleide risicogrenzen gebruiken om, indien gewenst, gebiedsspecifiek beleid te maken voor het bodemgebruik en grondverzet.

In de onderstaande tabel zijn de grenswaarden opgenomen die het RIVM voor PFOA heeft bepaald voor humane risico's per gebruik.

Risicogrenzen ten behoeve van (gebiedspecifiek) beleid	Risicogrens grond $\mu\text{g}/\text{kg ds}$	Risicogrens grondwater $\mu\text{g}/\text{l}$
Humaan		
Humane risico's, scenario 'wonen met tuin'	674	98
Humane risico's, scenario wonen met moestuin	389	56
Humane risico's, scenario wonen met siertuin'	718	104
Humane risico's, scenario 'ander groen, infrastructuur en industrie'	1900	280
Humane risico's, scenario groen met natuurwaarden	4200	600
Direct gebruik grondwater als drinkwater	(2,7)	0,39

Bij het gebruik 'wonen met tuin' is onder meer rekening gehouden met 10% gewasconsumptie uit eigen tuin en met spelende kinderen (hand-mond-gedrag). Bij het gebruik 'wonen met moestuin' is naast spelende kinderen rekening gehouden met 100% groenteconsumptie en 50% aardappelconsumptie uit eigen tuin.

Het RIVM doet het voorstel om als adhoc-interventiewaarde voor de grond de waarde van 674 $\mu\text{g}/\text{kg ds}$ te hanteren en voor grondwater een adhoc-interventiewaarde van 0,39 $\mu\text{g}/\text{L}$. Deze laatste waarde is gebaseerd op het potentieel direct gebruik van 2 liter ongezuiverd grondwater als drinkwater per dag bij levenslange blootstelling.

Het is niet aan het college om interventiewaarden vast te stellen. In afwachting van mogelijk door het Rijk vast te stellen interventiewaarden van PFOA in grond en grondwater zullen wij met name de risicogrenswaarden gebruiken. Uitkomsten van bodemonderzoek kunnen wij toetsen aan de risicogrenswaarden bij het bijbehorend gebruik van de grond. Daarmee kunnen wij beoordelen of het gebruik van de grond veilig is.

Luchtdepositie-onderzoek PFOA en GenX Dordrecht en omgeving

In opdracht van de provincie Zuid-Holland (PZH) heeft het expertisecentrum PFAS¹ van februari tot april 2017 een oriënterend grond- en grondwateronderzoek verricht naar de

¹ Het expertisecentrum PFAS is een samenwerking tussen een aantal adviesbureaus en betrokken overheden, waaronder Dordrecht, bedoeld om kennis over PFAS in de bodem op te bouwen en te delen.

aanwezigheid van poly- en perfluoroalkyl verbindingen (PFAS) en met name PFOA (perfluorooctaan zuur) en GenX in grond en het grondwater als gevolg van luchtdepositie in Dordrecht en omgeving. Aanleiding voor dit onderzoek zijn de resultaten van het onderzoek naar PFOA in het grondwater onder en rond voormalige stortplaatsen. Uit de analyseresultaten van deze onderzoeken en uit eerder door de provincie uitgevoerde onderzoeken, bleek dat PFAS (voornamelijk PFOA) ook aanwezig zijn op locaties waar niet direct een aanleiding is voor het aantreffen van deze verbindingen, bijvoorbeeld locaties die niet onder de invloed staan van een stortplaats.

De provincie Zuid-Holland en de Omgevingsdienst Zuid-Holland Zuid zijn op zoek naar een verklaring voor deze verhoogde gehalten. Een mogelijke verklaring voor de aanwezigheid van een diffuse verontreiniging met PFOA in Dordrecht is de uitstoot via de lucht vanaf het terrein van Chemours en het vervolgens neerslaan in kleine druppeltjes onder invloed van de zwaartekracht ('atmosferische depositie').

Het doel van onderhavig onderzoek is het bepalen of atmosferische depositie van PFOA en GenX in de omgeving van de fabriek van Chemours in Dordrecht heeft plaatsgevonden. Voor het onderzoek is op zes locaties een peilbuis geplaatst en bemonsterd op PFAS en GenX. Ook zijn er (meng)monsters van de grond genomen en geanalyseerd op PFAS en GenX. Op basis van de resultaten van het onderzoek, de gemeten gehalten in de grond en het grondwater en de opvallende gelijkenis van de meetresultaten met de luchtpluim zoals eerder gemodelleerd door het RIVM wordt geconcludeerd dat de transportroute van PFOA via de lucht door uitstoot vanaf het bedrijfsterrein van Chemours naar de bodem en het grondwater zeer aannemelijk is. De gelijkenis valt vooral op in het grondwater. In grond is de relatie door wisselende bodemtypen en de uitspoeling van PFOA minder scherp.

In de omgeving zijn weliswaar meerdere mogelijke bronnen van PFAS aanwezig (o.a. afvalverbrandingen HVC, Moerdijk, calamiteiten), maar het verloop van de concentraties en het PFAS profiel wijzen op een relatie met de luchtmissies van Chemours. Het aantreffen van voornamelijk PFOA (max. 25 µg/l) en het pas veel recenter ingevoerde GenX (max. 0,66 µg/l) duiden hierop. De andere PFAS worden alleen in aanzienlijk lagere concentraties aangetoond (max 0,18 µg/l PFHpA en PFOS 0,004 µg/), en laten afgezien van PFHpA geen relatie zien met het emissiepunt.

Uit de meetresultaten wordt afgeleid dat de risicogrenswaarden voor PFOA in grond en grondwater voor de functie wonen met (moes)tuin niet worden overschreden (RIVM, Lijzen et al. 2017). Op vier plaatsen binnen de door het RIVM gemodelleerde emissiecontour (RIVM, 2016) wordt de risicogrenswaarde voor de functie drinkwater uit grondwater wel overschreden. Het direct gebruik van 2 liter onbehandeld grondwater als drinkwater per persoon wordt op deze locatie echter onwaarschijnlijk geacht.

Maximaal Gemeten gehalten versus risicogrenzen

In onderstaande tabel zijn de uitkomsten van het bodemonderzoek vergeleken met de risicogrenswaarden zoals door het RIVM bepaald.

Maximaal gemeten gehalten PFOA/GenX a.g.v. atmosferische depositie	Dordrecht	Sliedrecht en Papendrecht	Risicowaarde wonen met tuin	Risicowaarde ongezuiverd grondwater als drinkwater
PFOA in grond	120 µg/kg	84 µg/kg	674 µg/kg	--
PFOA in grondwater	5,6 µg/l	25 µg/l	98 µg/l	0,39 µg/l
GenX in grond	2,00 µg/kg	4,70 µg/kg	--	--
GenX in grondwater	0,59 µg/l	0,66 µg/l	--	--

De aangetroffen gehalten PFOA liggen ruim onder de risicogrenswaarden voor het gebruik wonen met (moes)tuin.